

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

R.M. VE DİĞERLERİ BAŞVURUSU

(Başvuru Numarası: 2015/19133)

Karar Tarihi: 17/4/2019

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

GİZLİLİK TALEBİ KABUL

Başkan : Engin YILDIRIM
Üyeler : Recep KÖMÜRCÜ
Celal Mümtaz AKINCI
Rıdvan GÜLEÇ
Recai AKYEL
Raportör : M. Serhat MAHMUTOĞLU
Başvurucular : R.M. ve diğerleri (bkz. ekli liste)
Vekilleri : Av. Çınar AKSOY ve diğerleri (bkz. ekli liste)

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, öldürülme veya kötü muameleye maruz kalma riski bulunan ülkeye sınır dışı etme ya da suçlu iadesi kararı alınması nedeniyle kötü muamele yasağının; insan haysiyetiyle bağdaşmayan koşullarda hukuka aykırı olarak idari gözetim altında tutulma nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Ekli tabloda yer verilen başvurulara ait başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra başvurular Komisyonlara sunulmuştur.

3. Başvurucular, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün (İçtüzük) 73. maddesi uyarınca sınır dışı veya suçlu iadesi işleminin yürütmesinin tedbiren durdurulmasına karar verilmesini talep etmiştir.

4. Komisyonlarca tedbir talebinin Bölüm tarafından karara bağlanması gerekli görüldüğünden İçtüzük'ün 73. maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca başvuruların kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

5. Bölüm tarafından İçtüzük'ün 73. maddesi uyarınca ekli tabloda belirtilen başvuruların tamamında sınır dışı veya suçlu iadesi işleminin tedbiren durdurulmasına karar verilmiştir.

6. Başvurucuların bir kısmı, bireysel başvuru harç ve masraflarını karşılama imkânlarının bulunmadığını belirterek adli yardım talebinde bulunmuştur.

7. Konularının aynı olması nedeniyle ekli listenin A sütununda numaraları belirtilen başvuruların 2015/19133 numaralı bireysel başvuru ile birleştirilmesine ve incelemenin bu dosya üzerinden yapılmasına karar verilmiştir.

8. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüş bildirmemiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

9. Başvuru formları ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

10. Ekli listenin D sütununda menşe ülke bilgilerine yer verilen başvurucular farklı tarihlerde Türkiye'ye giriş yapmış olup hepsi hakkında 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 54. maddesi uyarınca sınır dışı etme kararı alınmıştır.

11. Başvurucuların tümü, haklarında alınan sınır dışı etme veya suçlu iadesi kararının uygulanması hâlinde geri gönderilecekleri ülkede kötü muameleye maruz kalma tehlikesi altında bulunduğunu belirterek ekli listenin H sütununda belirtilen mahkemelerde kararın iptali için dava açmıştır.

12. Mahkemeler, başvurucular hakkında alınan sınır dışı etme kararının mevzuata uygun olduğunu belirterek davaların reddine karar vermiştir. Ancak mahkeme kararlarında başvurucuların geri gönderilecekleri ülkede maruz kalacakları risklere ilişkin aşağıda belirtilen ilkeler çerçevesinde herhangi bir değerlendirmeye yer verilmemiştir.

13. Ekli listenin J sütununda isimlerine yer verilen bazı başvurucular yukarıda belirtilen iddialarının yanında haklarında sınır dışı etme kararı alındıktan sonra hukuka aykırı olarak idari gözetim altında tutulduklarını, ayrıca tutuldukları merkezin fiziki koşullarının insan haysiyetine aykırı olduğunu belirtmiştir.

14. Karar tarihi itibarıyla tüm başvurucuların tutuldukları geri gönderme merkezinden salıverildikleri anlaşılmaktadır.

15. Tüm başvurular otuz günlük yasal başvuru süresi içinde yapılmıştır.

16. Ayrıca başvurucular, idari gözetim süreçlerine ilişkin şikâyetlerini ileri sürebilecekleri etkili bir başvuru yolu bulunmadığından bu iddiaları bakımından doğrudan Anayasa Mahkemesine başvuru yaptıklarını ifade etmişlerdir.

IV. İLGİLİ HUKUK

17. İlgili hukuk için bkz. *A.A. ve A.A.* ([GK], (B. No: 2015/3941, 1/3/2017, §§ 28-38); *T.T.* (B. No: 2013/8810, 18/2/2016, §§ 22-25); *B.T.* ([GK], B. No: 2014/15769, 30/11/2017, §§ 19-38) kararları.

V. İNCELEME VE GEREKÇE

18. Mahkemenin 17/4/2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Adli Yardım Talepleri Yönünden

19. Ekli listenin K sütununda isimlerine yer verilen başvurucuların başvuru giderlerini karşılayabilecek ölçüde mal varlıklarının bulunmadığı ve taleplerinin dayanaktan

yoksun olmadığı anlaşılmış olup 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 334. maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca adli yardım taleplerinin kabulü ile yargılama giderlerini ödemekten geçici olarak muaf tutulmalarına karar verilmesi gerekir.

B. Sınır Dışı Etme veya Suçlu İadesi Kararı Nedeniyle Kötü Muamele Yasağının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucuların İddiaları

20. Başvurucular, geri gönderilmeleri hâlinde siyasi görüşleri, dinî inançları veya etnik kökenleri nedeniyle kötü muameleye maruz kalacaklarını, uluslararası kuruluşlar ve insan hakları örgütlerinin raporlarında iddialarını doğrular ve destekler nitelikte tespitlere yer verildiğini ancak idare mahkemelerinde görülen davalarda bu hususların dikkate alınmadığını ileri sürmüşler; sınır dışı işleminin tedbiren durdurulması, maddi ve manevi tazminat ve kamuya açık belgelerde kimliklerinin gizli tutulması taleplerinde bulunmuşlardır.

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

21. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddiaların kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

i. Genel İlkeler

22. Genel ilkeler için bkz. *A.A. ve A.A.* (aynı kararda bkz. §§ 54-72).

ii. İlkelerin Olaya Uygulanması

23. Başvuru konusu olayda, başvurucuların tümü dinî inançları, siyasi görüşleri ya da etnik kökenleri gibi nedenlerle sınır dışı edilmeleri hâlinde ülkelerinde kötü muameleye maruz kalacaklarını ileri sürmüşlerdir.

24. Anayasa Mahkemesi, başvurucuların sınır dışı veya suçlu iadesi işleminin durdurulmasına yönelik başvurularını tedbir talepleri yönünden değerlendirmiş ve ilk aşamada ülkelerine geri gönderilmeleri hâlinde *maddi ve manevi bütünlüklerine* yönelik ciddi bir tehlikeyle karşılaşabilecekleri ihtimali olduğunu kabul ederek sınır dışı işlemlerini durdurmuştur. Tedbir talepleri karara bağlanırken yapılan değerlendirmelerden ayrılmayı gerektiren bir durum bulunmadığından başvurucuların ülkelerinde kötü muameleye maruz kalabileceklerine ilişkin iddialarının savunulabilir (araştırmaya değer) nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

25. Başvuru konusu olaylarda mahkemeler, sınır dışı etme veya suçlu iadesi kararlarının mevzuata uygun olduğunu değerlendirerek başvurucular aleyhine karar vermiştir. Bununla birlikte başvurucular tarafından ileri sürülen ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ile insan hakları alanında araştırma yapan sivil toplum örgütlerinin raporlarına da konu olan kötü muamele iddialarının doğru olup olmadığı hususunda yargılama aşamasında herhangi bir araştırma yapılmadığı gibi kararlarda da anılan iddialara neden itibar edilmediği konusunda bir değerlendirmeye yer verilmemiştir. Dahası idare mahkemeleri tarafından sınır

dışı etme kararını alan makam olan Göç İdaresi Müdürlüklerinden, bu karar alınmadan önce başvuru sahiplerinin geri gönderilmeleri hâlinde kötü muameleye maruz kalma riskiyle karşı karşıya olup olmadıklarına ilişkin değerlendirme yapıp yapılmadığı hususunda bir izahat alınmadığı da görülmektedir (derece mahkemelerinin bu hususta yapmaları gereken incelemenin niteliğine ilişkin olarak daha geniş açıklama için bkz. *Azizjon Hikmatov*, B. No: 2015/18582, 31/3/2017). Geri gönderilen ülkede kötü muamele iddiasının bulunduğu durumlarda belirtilen ilkelerin suçlu iade işlemleri sürecinde ceza mahkemeleri tarafından da dikkate alınması gerektiği hususu tartışmasızdır.

26. Dolayısıyla idare/ceza mahkemelerinin ekli listede yer verilen başvuru sahipleri tarafından açılan iptal/iade davalarında menşe ülkelerinde var olduğunu iddia ettikleri risklere ilişkin araştırma ve değerlendirme yapmadan, bu hususta kararı tesis eden ilgili kurumdan izahat almadan karar verdikleri anlaşılmaktadır.

27. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan kötü muamele yasağının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

C. Diğer İddialar Yönünden

28. Ekli listenin J sütununda isimlerine yer verilen başvuru sahipleri; hukuka aykırı (keyfi) olarak idari gözetim altında tutulmaları nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği haklarının, insan haysiyetine aykırı koşullarda geri gönderme merkezlerinde tutulmaları nedeniyle de kötü muamele yasağının ihlal edildiğini ileri sürmüş ve bu konularda şikâyetlerini ileri sürebilecekleri etkili bir başvuru mekanizması bulunmadığını ifade etmişlerdir.

29. Anayasa Mahkemesi, *B.T.* başvurusunda idari gözetim altında tutulma yerlerinin yönetim, denetim ve işletilmesinin İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen bir kamu hizmeti olduğunu, 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesine göre idari işlem ve eylemlerden dolayı kişisel hakkı doğrudan etkilenenlerin idari yargıda tam yargı davası açılabilirliğini, teorik düzeyde mevcudiyeti tespit edilen bu yolun -sırf bilgi eksikliği nedeniyle- fiiliyatta hiç işletilmemesinin etkisiz olduğu biçiminde yorumlanamayacağını belirtmiş ve yabancının salıverilmesi hâlinde etkili hukuk mekanizmasının tam yargı davası olduğunu ifade etmiştir (*B.T.*, §§ 45-58).

30. Anayasa Mahkemesi aynı başvuruda, idari gözetimi sona erdirilen başvuru sahiplerinin hukuka aykırı olarak idari bir kararla özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları nedeniyle uğradıklarını öne sürdükleri maddi ve manevi zararlarının karşılanması bakımından başarı şansı sunma, yeterli giderim sağlama kapasitesini haiz ve ulaşılabilir olduğu görülen *tam yargı davası* yolu tüketilmeden yapılan başvuruların incelenmesinin bireysel başvurunun *ikincil niteliği* ile bağdaşmadığı sonucuna varmıştır (*B.T.*, § 73; *A.A.*, B. No: 2014/18827, 20/12/2017, § 37).

31. Ekli listenin J sütununda isimlerine yer verilen başvuru sahiplerinin geri gönderme merkezlerinde tutulmaları nedeniyle kötü muamele yasağının, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddiaları bakımından yukarıda açıklanan ilkelerden ayrılmayı gerektiren bir husus bulunmamaktadır.

32. Açıklanan gerekçelerle başvuruların bu kısmının diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

33. Bununla birlikte bu aşamada oluşan durum nedeniyle mevcut başvurular yönünden işbu kararın ardından açılması muhtemel idari davaların süresine ilişkin olarak bir hususun açıklığa kavuşturulması zorunluluğu hasil olmuştur.

34. Öncelikle vurgulanmalıdır ki idari yargı yerlerinde açılacak davaların süresine ilişkin koşulları incelemek ve idari davaların süresinde açılıp açılmadığını değerlendirmek ilgili mahkemelerin takdirindedir. Öte yandan inceleme konusu başvuruda olduğu gibi *B.T.* kararındaki içtihat değişikliğinin Resmî Gazete'de yayımlandığı 16/2/2018 tarihinden önce tam yargı davası yolu tüketilmeden, doğrudan Anayasa Mahkemesine yapılan müracaatların başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez bulunmasını müteakip açılacak davalarda dava açma süresinin derece mahkemelerince bu kişilerin mahkemeye erişim haklarının ihlaline neden olmayacak biçimde değerlendirilmesi gerektiğine de işaret edilmelidir (*B.T.*, § 59).

D. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

35. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

“(1) Esas inceleme sonunda, başvurucunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...”

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.”

36. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Doğan* ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 57-60) kararında, Anayasa Mahkemesince bir temel hakkın ihlal edildiği sonucuna varıldığında ihlalin ve sonuçlarının nasıl ortadan kaldırılacağına belirlenmesi hususunda genel ilkelere yer verilmiştir.

37. Başvurucular; ihlalin tespiti, yeniden yargılama ile maddi ve manevi tazminat taleplerinde bulunmuşlardır.

38. Somut olayda Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağının ihlal edildiği, ihlalin ilk derece mahkemesi kararından kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

39. İhlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için geri gönderilecek ülkede gerçek bir kötü muamele riskinin bulunup bulunmadığının araştırılması ve değerlendirilmesi amacıyla yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunduğu anlaşıldığından kararın bir örneğinin mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerekir.

40. Bununla birlikte 6458 sayılı Kanun'un 54. maddesinde 29/10/2016 tarihli ve 29872 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 3/10/2016 tarihli ve 676 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 36.

maddesi ile yapılan değişiklik (1/2/2018 tarihli ve 7070 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun'un 31. maddesi uyarınca aynen kabul edilmiştir.) sonrasında yabancının sınır dışı etme kararına karşı dava açma süresi içinde veya yargılama sonuçlanıncaya kadar sınır dışı edilemeyeceği hükmüne bazı istisnalar getirilmiştir.

41. Yeni durumda terör veya çıkar amaçlı suç örgütlerinin yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar, uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler bakımından sınır dışı edilmelerine karar verildiğinde dava açma süresi içinde veya yargılama sonuçlanıncaya kadar sınır dışı edilemeyeceklerine dair hüküm uygulanmayacaktır.

42. Somut olayda, idare mahkemelerinde yapılacak yeniden yargılamalar sırasında başvuruçuların sınır dışı edilmelerinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır (Y.T. [TK], B. No: 2016/22418, 1/11/2016). Başvuruçuların geri gönderilecekleri ülkede gerçek bir kötü muamele riski altında olup olmadıklarının araştırılacağı süreçte sınır dışı edilmeleri hâlinde maddi veya manevi bütünlükleri bakımından ciddi bir tehlike ortaya çıkabilecektir.

43. Bu durumda yeniden yargılama kararı verilmesinin ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılabilmesi için yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca başvuruçuların yeniden yargılama sonuçlanıncaya kadar sınır dışı edilmemesine de karar verilmesi gerekir.

44. Yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvuruçulara ayrı ayrı net 1.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

45. Anayasa Mahkemesinin maddi tazminata hükmedebilmesi için başvuruçuların uğradıklarını iddia ettikleri maddi zarar ile tespit edilen ihlal arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Başvuruçuların bu konuda herhangi bir belge sunmamış olmaları nedeniyle maddi tazminat taleplerinin reddine karar verilmesi gerekir.

46. 2.475 TL vekâlet ücretinden oluşan yargılama giderinin başvuruçulara ayrı ayrı ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Başvuruçuların kamuya açık belgelerde kimliklerinin gizli tutulması taleplerinin KABULÜNE,

B. Adli yardım taleplerinin KABULÜNE,

C. 1. Kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

2. Diğer ihlal iddialarının *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

D. Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan kötü muamele yasağının İHLAL EDİLDİĞİNE,

Başvuru Numarası : 2015/19133

Karar Tarihi : 17/4/2019

E. Kararın bir örneğinin kötü muamele yasağının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere ekli sütünun H bendinde isimlerine yer verilen mahkemelere GÖNDERİLMESİNE,

F. Yeniden yargılamalar sonuçlanıncaya kadar ekli listede belirtilen başvuruçuların SINIR DIŞI EDİLMEMELERİNE,

G. 1.000 TL manevi tazminatın ekli listede yer verilen başvuruçulara ayrı ayrı ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerin REDDİNE,

H. 2.475 TL vekâlet ücretinin ekli listede yer verilen BAŞVURUCULARA AYRI AYRI ÖDENMESİNE,

İ. Ödemenin kararın tebliğini takiben başvuruçuların Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

J. Kararın bir örneğinin İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne GÖNDERİLMESİNE,

K. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 17/4/2019 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Engin YILDIRIM

Üye
Recep KÖMÜRCÜ

Üye
Celal Mümtaz AKINCI

Üye
Rıdvan GÜLEÇ

Üye
Recai AKYEL